

Temanotat

Armenia: Militærtjeneste

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og politidepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2010

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgaten 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Armenia: Militærtjeneste**

SUMMARY

The conflict with Azerbaijan over the status for Nagorno-Karabakh is the dominating factor in Armenian defence and security politics. There is a two year compulsory military duty for all healthy men between the age of 18 and 27. But a lot of men pay to be exempted from the duty. There is an alternative to ordinary military duty. This has been strongly criticized for not being civilian enough. A number of Jehovah's Witnesses are serving prison sentences for refusing to do alternative service. The conditions in the military can be tough. There are reports of accidents, injuries etc. that have no relations to military operations. Critics claim that officers who harass conscripts in most cases get little or no punishment.

SAMMENDRAG

Konflikten med Aserbajdsjan om status for Nagorno-Karabakh dominerer armensk forsvars- og sikkerhetspolitikk. Det er obligatorisk militærtjeneste i to år for alle friske menn mellom 18 og 27 år. Samtidig er det mange som kjøper seg fri fra tjenesten. Det finnes et alternativ til ordinær militær tjeneste. Denne har blitt sterkt kritisert for ikke å være sivil nok. Et antall Jehovas Vitner soner fengselstraff for nekting av alternativ tjeneste. Forholdene i militæret kan være tøffe. Det rapporteres om ulykker, skader m.m. som ikke har noe med militære operasjoner å gjøre. Kritikere hevder at offiserer som trakasserer menige slipper med liten eller ingen straff.

INNHold

1. Bakgrunn	5
2. Militærtjenesten generelt	6
2.1 Militær tilstedeværelse i Nagorno-Karabakh.....	6
3. Forholdene i militæret	7
3.1 Ny debatt etter hendelser sommeren 2010.....	7
3.2 Reaksjoner på trakassering	8
4. Utsettelse og fritak	9
5. Studenter og fritak fra militærtjeneste	10
6. Straff for unndragelse og desertering	11
7. Alternativ tjeneste	12
7.1 Under forsvarets administrasjon.....	12
7.2 Religiøse samvittighetsgrunner	12
7.3 Kritikk av ordningen.....	13
7.4 Straff for nektning av alternativ tjeneste	13
8. Homofile og militærtjeneste	14
9. Referanser.....	15
9.1 Skriftlige kilder.....	15
9.2 Muntlig kilde	18

1. BAKGRUNN

Armenia var en del av Sovjetunionen fram til 1991. Med uavhengigheten måtte landet bygge opp sine egne militære styrker. Allerede i 1992 brøt det ut krig om kontrollen over Nagorno-Karabakh, et område som ligger vest i Aserbajdsjan. Armenske styrker fra Nagorno-Karabakh og Armenia viste seg å være de aserbajdsjanske styrkene overlegne. I dag kontrollerer armenerne Nagorno-Karabakh og områder rundt, blant annet Latsjin-korridoren som gjør at det er fysisk forbindelse mellom Nagorno-Karabakh og Armenia. Til sammen utgjør Nagorno-Karabakh og områdene rundt ca. 20 % av Aserbajdsjans territorium.

Striden om Nagorno-Karabakh er uløst, og den er den altoverskyggende utenriks- og forsvarspolitiske saken i Armenia. Naboene Tyrkia og Aserbajdsjan har stengt sine grenser til Armenia noe som har forverret en allerede vanskelig økonomisk situasjon.

Militæret er naturlig nok en viktig institusjon i det armenske samfunnet. Landet er lite og fattig¹ og omgitt av mer eller mindre fiendtlige stater i vest (Tyrkia) og øst (Aserbajdsjan). Det kan være en av grunnene til at det har vært vanskelig å kritisere indre forhold i militæret. Å stille spørsmål ved forhold i militæret, kan fort bli oppfattet som upatriotisk. Det står om landets eksistens, med naboer som ønsker å utslutte landet, ifølge den mest patriotiske pressen (Abrahamyan 2010).

Forsvaret er en relativt lukket institusjon. I motsetning til fengslene og politiets varetektssentre er det ingen menneskerettighetsgrupper som observerer eller kontrollerer situasjonen i militæret (Danielyan, Vardanyan & Avtandilyan 2010, s. 21).

Armenia har et militært samarbeid med Russland. Sett fra Moskva er Armenia den eneste pålitelige allierte i Sør-Kaukasia. Rapporter hevder at Russland likevel leverer våpensystemer til Aserbajdsjan, som Armenia er i konflikt med på grunn av striden om Nagorno-Karabakh. I 2010 forlenget Armenia og Russland en avtale om russisk militærbase i Armenia. Avtalen strekker seg nå til 2044. Ca. 5000 russiske soldater betjener basen i Gyumri nordvest i Armenia (RFE/RL 2010e).

¹ Det voldsomme jordskjelvet i 1988, tapte markeder som følge av Sovjetunionens oppløsning og de store flyktningstrømmene i kjølvannet av konflikten om Nagorno-Karabakh, er faktorer som har gjort økonomien vanskelig.

2. MILITÆRTJENESTEN GENERELT

Det er obligatorisk militærtjeneste for menn mellom 18 og 27 år i Armenia. Tjenesten varer i to år. Det finnes en egen ordning med alternativ tjeneste (se egne avsnitt).

Som vernepliktige regnes unge menn mellom 16 og 18 år ("pre-draftee"), menn mellom 18 og 27 år ("draftee"), de som er registrert i reservestyrken og kvinner som har gjennomgått militær trening. Menn som har offisersgrad og har spesielle ferdigheter, kan bli innkalt til de er 35 år. Seksten år gamle gutter får en egen forberedelsesopplæring. Det er innkalling til militæret to ganger per år, én om våren og én om høsten (The Country of Return Information Project 2009, s. 48).

Det er obligatorisk våpenopplæring i åttende og niende klasse på skolen, det vil si rundt 16-årsalderen, for både gutter og jenter (Conscience and Peace Tax International 2010).²

2.1 MILITÆR TILSTEDEVÆRELSE I NAGORNO-KARABAKH

Det er et tett militært samarbeid mellom myndighetene i Nagorno-Karabakh og i Armenia. Armenia har ikke anerkjent Nagorno-Karabakh som en egen stat, og konflikten om områdets status er uløst. Armenia nekter for at landet var aktivt i krigen om Nagorno-Karabakh i 1992 – 1994. Landet benekter også at det har styrker i Nagorno-Karabakh og de okkuperte områdene rundt (International Crisis Group 2005, s. 10). Men ut fra en rekke kilder synes det åpenbart at Armenia i dag har styrker i Nagorno-Karabakh og i de omkringliggende, okkuperte områdene. Det betyr at de som innkalles til militærtjeneste, må regne med å måtte tjenestegjøre på disse stedene (Quaker Council For European Affairs 2005).³ Journalist og Kaukasia-ekspert Thomas de Waal hevder at Armenias og Nagorno-Karabakhs styrker opererer som én enhet (de Waal 2008, s. 8). Da seks militære ble drept i ikke-strid 28. juli 2010, skjedde det nettopp i Nagorno-Karabakh (RFE/RL 2010d). Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL 2010f) hevder at styrkene er tett integrert.

Det ble inngått våpenhvile i striden om Nagorno-Karabakh i 1994. Denne har i større eller mindre grad vært overholdt i den forstand at ny krig ikke har brutt ut. Men det har stadig vært mer eller mindre voldelige episoder, inkludert en del trefninger. Antall drepte er noe uklart da partene til tider opererer med ulike tall. Det er ofte motstridene meldinger om hvem som brøt våpenhvilen først. Fem armenske soldater ble drept i Agdan i september 2009, ifølge aserbajdsjanske medier (som sitert i RFE/RL 2009a). Agdan er ett av sju okkuperte områder. Myndighetene i Nagorno-Karabakh avviste påstanden som aserisk propaganda (RFE/RL 2009a). I februar 2010 ble tre aseriske soldater drept, noe som ble bekreftet av aseriske myndigheter (RFE/RL 2010a). Den 18. - 19. juni 2010 ble fire armenere og en aserer drept i

² Kilden henviser til "Child Soldiers Global Report 2008".

³ Rapporten henviser til en UNHCR-kilde fra 2003.

kamper i Nagorno-Karabakh (RFE/RL 2010b). Kampene fortsatte i dagene etter. Og 22. juni 2010 ble en aserisk soldat drept (RFE/RL 2010c).

Landminer er et problem. Under og etter krigen om Nagorno-Karabakh 1992-1994 ble det lagt ut et stort antall miner på grensen mot Aserbajdsjan og i de okkuperte områdene. Flere, både sivile og militære, blir hvert år skadet på grunn av disse minene. I de første elleve månedene av 2009 ble tre militære drept (U.S. Department of State 2010).

3. FORHOLDENE I MILITÆRET

Forholdene i militæret blir ofte beskrevet som tøffe. Tradisjonen med at eldre soldater skal plage de yngre og nyankomme, såkalt *dedovshchina*, henger igjen fra sovjettiden.

Mishandling av soldater og ulykker som ikke har sammenheng med militære operasjoner går for å være relativt utbredt. Siden militæret er en ganske lukket institusjon, kan statistikk over tilfeller av trakassering og lignende være lite pålitelig. Det er antakelig store mørketall. En utbredt korrupsjonskultur kan også gjøre det vanskelig å få fram sikre tall. Den 27. mai 2009 publiserte Ombudsmannen en rapport om mishandling og plaging av soldater i den armenske hæren (som sitert i U.S. Department of State 2010). Rapporten hevder at bare mellom 15 og 20 prosent av tilfellene blir offisielt registrert. I de første ni månedene av 2008 ble det rapportert om 171 tilfeller av slag, plaging og lignende. I 38 av tilfellene var det en offiser som trakasserte en menig. Det er en generell mangel på ansvarliggjøring av overgriperne, ifølge rapporten.

Trakassering av soldater fører i noen tilfeller til dødsfall. De offisielle kildene spriker med hensyn til omfanget av slike overgrep. Ifølge Forsvarsdepartementet var det sju tilfeller de første elleve månedene av 2009, mens den militære påtalemyndigheten hevdet at det var to tilfeller. Regjeringen rapporterte om i alt 42 tilfeller av drepte i samme periode, da inkludert i stridssituasjoner og i trefninger. De to offisielle kildene rapporterte også om ulike tall for selvmord i samme periode, henholdsvis elleve og seks (som sitert i U.S. Department of State 2010).

3.1 NY DEBATT ETTER HENDELSER SOMMEREN 2010

Den 28. juli 2010 skjøt og drepte en menig soldat to offiserer og tre medsoldater før han skjøt seg selv. Dette skjedde mens soldaten var stasjonert i Nagorno-Karabakh. En knapp måned senere skjøt en sersjant en kollega. Drapene på disse sju personene skapte en intensivt diskusjon om forholdene i militæret. Forsvarsministeren avskjediget åtte offiserer, degraderte ti og ga advarsel til 20 etter 28. juli-hendelsen. Avetik Ishkhanian, lederen for Helsinki Committee i Jerevan, hevdet at militæret har manglet vilje til å ta tak i problemet med de indre forholdene i forsvaret. Han uttalte at de ansvarlige for ikke-stridsrelaterte dødsfall ikke blir straffeforfulgt, men at offiserer lenger ned i hierarkiet ofte blir gjort til syndebukker og at uskyldige blir

dømt. Saker blir dekket over, mord blir framstilt som selvmord, og alt dette fører til nye kriminelle handlinger, ifølge Ishkhanian (Abrahamyan 2010).

En annen menneskerettighetsaktivist, Makayel Danielian, lederen for Helsinki Association i Jerevan, mente det var like viktig å sette fokus på den utbredte korrupsjonen som på den fysiske mishandlingen av soldater. Militæret er gjennomsyret av korrupsjon, ifølge Danielian. Forsvarsministeren framhevet at et sjuårsprogram, lansert i 2008, tar tak i problemet. I perioden 1998–2005 har det vært en kraftig nedgang i antall tilfeller av ikke-stridsrelaterte drap og selvmord, ifølge ministeren. Han hevdet samtidig at alle skyldige blir straffet (Abrahamyan 2010). Forsvarsministeren benekter også at drap blir framstilt som selvmord (News.am 2010).

3.2 REAKSJONER PÅ TRAKASSERING

Flere kilder, blant andre Avetik Ishkhanian (Abrahamyan 2010), hevder at det råder en generell straffefrihet for offiserer som trakasserer soldater. Likevel ble 38 militære dømt for plaging og lignende de første elleve månedene av 2009, ifølge den militære påtalemyndigheten (som sitert i U.S. Department of State 2010). Dessuten var 45 andre saker under forberedelse ved slutten av 2009 (U.S. Department of State 2010). Forsvarsministeren har nedsatt et utvalg av menneskerettighetsaktivister, leger, psykiatere og andre for å bekjempe problemet med trakassering. Han har også lovt, i et møte med pårørende, å straffe de skyldige hardt (Hovhannisyan & Musayelyan 2010).

Det amerikanske utenriksdepartementet (U.S. Department of State 2010) trekker fram noen eksempler på domfelling av offiserer:

- september 2009 ble en offiser dømt til 15 års fengsel for drap på en menig soldat i sin enhet
- 7. april 2009 ble en offiser dømt etter at en soldat var blitt funnet død i en bensintank
- 23. februar 2009 fikk en kaptein sju års fengselsstraff for atferd som førte til at en soldat begikk selvmord
- 2. september 2009 døde en rekrutt etter å ha blitt slått av en av sine offiserer. Offiseren ble deretter arrestert.

I juni 2008 samlet familiemedlemmer til soldater som døde under tjeneste i perioden 2005–2008, seg om en felles erklæring. De anklaget myndighetene for systematisk å dekke over drap ved å framstille dem som ulykker, selvmord eller resultat av fiendens snikskyting (U.S. Department of State 2010).

4. UTSETTELSE OG FRITAK

Det er detaljerte og sinnrike regler for utsettelse av og fritak fra militærtjeneste. Det samme gjelder endring av tjenestested. I mange tilfeller er det knyttet ulike og til dels store avgifter til innvilgelse av slike goder. Betalingen er en del av det offisielle systemet. I tillegg hevder flere kilder at utstrakt korrupsjon⁴ gjør det mulig å slippe militærtjeneste dersom man er villig til og i stand til å betale en sum som kan fortone seg som svært høy for den vanlige armener.

IOM (2009, s. 26–28) presenterer en oversikt over de ulike reglene og ordningene i en rapport fra 2009. I utgangspunktet er det som sagt obligatorisk militærtjeneste for alle menn mellom 18 og 27 år. Menn under 35 år som har offisersgrad etter militærutdanning ved høyere utdanningsinstitusjoner, blir regnet som reserveoffiserer.

Alvorlig sykdom skal gi fritak fra militærtjeneste. Men flere kilder hevder at dette ikke alltid blir respektert. Det amerikanske utenriksdepartementet (U.S. Department of State 2010) nevner et tilfelle fra mai 2008 der en mann måtte tjenestegjøre til tross for en alvorlig medisinsk tilstand. Under tjenesten forverret tilstanden seg. Etter diverse medieoppslag og protester fra organisasjoner bestemte Forsvarsministeren at rekruttens eventuelle videre tjeneste skulle avgjøres av utfallet av en medisinsk behandling. Det ble etter behandlingen bestemt at han igjen kunne tjenestegjøre, men da i en enhet som ikke deltar i strid.

Noen grupper har rett til å tjenestegjøre nær hjemstedet, det vil si mindre enn 100 km fra bostedet. Det gjelder for eksempel dersom rekrutten er eneste barn av en enslig mor eller far som har gått av med alderspensjon. Det samme er tilfellet dersom rekrutten har en far eller bror som har blitt drept mens han forsvarte landets grenser (IOM 2009, s. 26).

Noen grupper skal ikke bli innkalt. Det gjelder blant annet de som har vært innblandet i alvorlig kriminalitet (IOM 2009, s. 26).

Noen grupper er fritatt for militærtjeneste. Det kan være helsemessige grunner eller at mor, far, søster eller bror ble drept mens de tjenestegjorde og vedkommende er det eneste mannlige medlem i familien (IOM 2009, s. 26).

I en rekke tilfeller kan man få utsatt militærtjenesten ved å betale et fastsatt beløp. Dette vil for eksempel gjelde dersom man er eneforsørger for et barn eller har minst to barn (IOM 2009, s. 27).⁵

⁴ Ifølge Transparency International er Armenia på 123. plass over verdens minst korrupte land (Transparency International u.å.).

⁵ IOM (2009) opplyser at betalingen i disse tilfellene er 30 ganger minstelønn ("minimum wage"). Men det framgår ikke av teksten hvor stor denne er og om den regnes per år eller per måned. Ifølge Wikipedia (sist endret 28. november 2010) er minstelønnen 30 000 dram per måned, noe som tilsvarer ca. 83 USD. I januar 2010 var gjennomsnittslønnen i Armenia vel 100 000 dram per måned (Armtown.com 2010).

Det er egne regler for utsettelse av militærtjenesten på grunn av studier, med egne satser for betaling.⁶ Også ved visse sykdomstilfeller kan man få utsettelse av tjenesten (IOM 2009, s. 27).

Menn som ikke har avtjent militærtjenesten skal betale en avgift for hver gang de har unnlatt å møte. En person som har fylt 27 år uten å ha tjenestegjort og ikke har fått fritak, skal betale 100 ganger minimumslønn. Ellers er det ulike satser og regler for ulike kategorier (IOM 2009, s. 28).

Den 17. desember 2003 vedtok parlamentet en egen lov for de som hadde unndratt seg militærtjeneste i perioden høsten 1992 til 1. mars 2004 (Law on Citizens Who Failed to Complete Compulsory Military Service 2004). Disse kan betale et bestemt beløp for å slippe straff avhengig av antall ganger man ikke responderte på en innkalling. Satsene framgår av loven (The Country of Return Information Project 2009, s. 49). Quaker Council For European Affairs (2005) hevder at det er mulig å betale 3 500 USD for å slippe straffeforfølgelse dersom man hadde forlatt Armenia før 1995 og ikke hadde møtt til militærtjeneste. For å bli omfattet av dette begrensede amnestiet må man betale noe under en gjennomsnittlig årslønn i Armenia. Omtrent 1000 mann benytter seg av ordningen hvert år, ifølge militære myndigheter (armenialiberty.org 2009).

Armenia anerkjenner dobbelt statsborgerskap. En armensk statsborger som i tillegg får statsborgerskap i et annet land, blir ikke fritatt for militærtjeneste selv om han tjenestegjør i det nye landet (The Country of Return Information Project 2009, s. 48).

En person som ikke møter til militærtjeneste, får to skriftlige advarsler. Etter det kan politiet arrestere ham (Quaker Council For European Affairs 2005).

De som har avtjent militærtjeneste eller har blitt kjent tjenestedyktige, får utstedt et såkalt militærkort eller en militærbok. De som blir kjent tjenestedyktige, får dette stemplet inn i boka. Det er det regionale kommissariatet der tjenesten har funnet sted, som utsteder slike kort (The Country of Return Information Project 2009, s. 11).

5. STUDENTER OG FRITAK FRA MILITÆRTJENESTE

I praksis har det vært relativt enkelt for studenter å slippe militærtjeneste. Innskriving som student har ført til fritak. Ifølge loven får universitetsstudenter midlertidig fritak fra eller utsettelse av militærtjenesten, men denne ordningen blir permanent ved innskriving til doktorgradsstudier (Abrahamyan 2009).

De senere år har det imidlertid vært mye diskusjon rundt ordningen. Det kan ha sammenheng med mangel på personell i militæret, noe som igjen skyldes de lave fødselsratene i tiden rundt Sovjetunionens sammenbrudd og etableringen av Armenia som egen stat i 1991. I 1991 ble det født bare 39 000 gutter i landet, og dette tallet

⁶ IOM (2009) opplyser at betalingen i slike tilfeller er 150 ganger minstelønn.

sank til vel 25 000 i 1995. I 2008 ble det født ca. 24 000 guttebarn. For øvrig regnes tallet på de militære styrkene som en statshemmelighet (Abrahamyan 2009).

Noen tok til orde for obligatorisk tjenestegjøring etter videregående skole, andre først etter universitetet. De som ønsket å beholde fritaksordningen argumenterte blant annet med at det ville kunne være vanskelig å omstille seg til studier eller akademisk virksomhet etter to års militærtjeneste. Det ble nærmest en diskusjon om hvorvidt akademia eller forsvaret skulle prioriteres. Noen hevdet at studieordningen ble misbrukt på den måten at mange bare lot seg immatrikulere uten å studere for å få fritak. Og en undersøkelse fra 2007 bekreftet dette. Tretti prosent av 1000 mannlige studenter svarte at de hadde blitt immatrikulert bare for å slippe militærtjeneste, og 65 prosent av disse igjen hadde betalt bestikkelse for å bli registrert. Noen argumenterte med at avskaffelse av fritak/utsettelse for studenter ville bidra til å bekjempe korrupsjonen i landet, og sørge for at universitetene bare hadde studenter som var der for å studere (Abrahamyan 2009).

Myndighetene argumenterte med viktigheten av en sterk hær som kan forsvare landet. Dessuten er konflikten om Nagorno-Karabakh uløst, og ny krig kan bryte ut. Aserbajdsjan har styrket sin hær vesentlig de senere årene, og landets forsvarsbudsjett er nå flere ganger høyere enn Armenias. På den annen side var det de som argumenterte med at svaret på denne utfordringen ligger i etableringen av en profesjonell hær. Et av motargumentene til dette igjen var at en profesjonell hær vil være svært kostbar (Abrahamyan 2009).

I 2010 kom det så innstramninger i fritaksordningen. Da studieåret begynte i september var det fremdeles 1543 mastergrads plasser finansiert av staten. Men til forskjell fra tidligere var det nå 1193 av disse plassene som ikke ga fritak fra militærtjeneste. For såkalt aspirantura, en grad mellom master og doktor, ble fritaksplassene redusert fra 134 til 122 (Hambardzumian 2010).

6. STRAFF FOR UNNDRAGELSE OG DESERTERING

Strafferammene for unndragelse og desertering er de samme ved ordinær militærtjeneste som ved alternativ tjeneste. Straffeloven er fra 2003, men er blitt endret flere ganger etter det.⁷ Straffen for unndragelse er regulert i lovens § 327, første ledd. I desember 2005 ble maksimumsstraffen ved ordinære tilfeller hevet til tre år i fengsel. Straffen for desertering (§ 362) ved ordinære tilfeller ble i 2007 endret til ”fra tre til seks år”.⁸

⁷ På parlamentets hjemmeside, <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=eng>, ligger det en engelsk versjon av straffeloven. Under loven er det listet opp en rekke datoer som viser når det har skjedd endringer i loven. Men endringene er ikke integrert i selve lovteksten. I den russiske versjonen, <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus> ligger flere av endringene i fulltekst, etter selve loven.

⁸ Dersom desertering skjer ved hjelp av våpen, er strafferammen høyere. Den er enda høyere i krigstid.

I perioden 1988–1994, da konflikten om Nagorno-Karabakh var på sitt mest voldelige, var det ca. 16 000 mann som forlot Armenia. Mange av dem var desertører og folk som ville unndra seg militærtjeneste. 16 000 unndro seg militærtjeneste i perioden 1991–2000, ifølge Forsvarsdepartementet. I perioden 2000–juli 2002 ble 207 menn dømt for unndragelse av militærtjenesten. Antallet desertører synes å være lavt (Quaker Council For European Affairs 2005). Den militære lederen for innkalling til militærtjeneste hevder at andelen som unndrar seg militærtjeneste, har sunket med 50 % siden slutten av 1990-tallet. Ca. en fjerdedel av ”mobiliseringsstyrken” unndro seg tjeneste i perioden 1991 – 2009 (RFE/RL 2009b). I perioden 1. januar – 1. november 2010 ble det åpnet 16 saker for desertering etter § 362, ifølge Forsvarsdepartementet (Menneskerettighetsorganisasjon i Armenia, e-post november 2010).

7. ALTERNATIV TJENESTE

Armenia ble medlem av Europarådet i 2001. Et av vilkårene var at landet innen tre år innførte et alternativ til ordinær militærtjeneste, og på slutten av 2003 ble loven om alternativ tjeneste vedtatt. Den trådte i kraft 1. juli 2004. Senere ble den endret 22. november 2004 og 1. juni 2006. Det framgår av § 21 i loven at det er samme bestemmelser for nekting, desertering m.m. som ved ordinær militærtjeneste.

Det er to former for alternativ tjeneste. Den ene kalles alternativ militærtjeneste, varer i 36 måneder, er våpenfri og utføres i uniform innenfor militæret. Den andre kalles alternativ arbeidstjeneste, varer i 42 måneder utenfor militæret og utføres i en egen blå uniform med ”alternativ arbeidstjeneste” skrevet på ryggen. De som utfører alternativ tjeneste, i den ene eller andre formen, får en militær tjenestebok der de blir beskrevet som soldater. Militæret sjekker de tjenestegjørende ukentlig, og det er militæret som gir eventuelle permisjoner og lignende (Helsinki Association 2010).

7.1 UNDER FORSVARETS ADMINISTRASJON

Det er det armenske forsvaret som organiserer og gjennomfører innkallingen til alternativ tjeneste⁹ og som administrerer hele ordningen (Danielyan, Vardanyan & Avtandilyan 2010). Loven spesifiserer ikke hvor den alternative tjenesten skal eller kan utføres. Men dekreter sier at den kan utføres i psykiatriske institusjoner, barnehjem m.m. (Quaker Council For European Affairs 2005).

7.2 RELIGIØSE SAMVITTIGHETSGRUNNER

Paragraf 3 i loven om alternativ tjeneste sier at loven er for dem hvis religiøs tro eller samvittighet er i strid med det å gjøre ordinær militærtjeneste. Loven kan ikke

⁹ Fristen for å søke alternativ tjeneste er henholdsvis 1. mars og 1. september. Et avslag kan ankes til et klageorgan. Deretter kan saken bringes inn for domstolene.

komme til anvendelse for dem som allerede har påbegynt en ordinær militærtjeneste (Danielyan, Vardanyan & Avtandilyan 2010). Jehovas Vitner, som utgjør anslagsvis 9000 personer i Armenia, er en gruppe som ikke kan gjøre ordinær militærtjeneste av religiøse overbevisningsgrunner (Amnesty International 2008). Lovteksten kan indikere at det bare er religiøs tro og overbevisning som kan danne grunnlag for alternativ tjeneste. Men samtidig er det skapt en viss uklarhet. Armenske myndigheter har antydnet at alternativ tjeneste kan bli aktuelt også på andre samvittighetsgrunnlag (Quaker Council For European Affairs 2005).

7.3 KRITIKK AV ORDNINGEN

Europarådet har ved flere anledninger siden 2004 kritisert Armenia for ordningen med alternativ tjeneste. Hovedpoenget er at tjenesten ikke er sivil nok i innhold og form. Dessuten kritiserer Europarådet Armenia for at den alternative tjenesten er for lang sammenlignet med den ordinære militærtjenesten som er på 24 måneder. Armenia på sin side avviser kritikken og hevder at ordningen er i samsvar med internasjonale standarder (Helsinki Association 2010).

Også Amnesty International (2010) er blant dem som påpeker at det er kritikkverdig at ordningen er under militær kontroll. Amnesty International trekker også fram at det er forbud mot å avholde religiøse bønnemøter i tjenesten. Conscience and Peace Tax International (2010) er blant dem som hevder at den lange tjenestetiden har et element av diskriminering og straff over seg. Tidsdifferensen mellom den alternative tjenesten og den ordinære militærtjenesten er blant de største i verden. Dessuten har de tjenestegjørende ikke bevegelsesfrihet, selv ikke etter arbeidstid. Jehovas Vitner blir nektet å forlate tjenestestedet for å delta i religiøse seremonier, noe som strider mot deres religionsfrihet.

Helsinki Association (2010) påpeker at det har vært en viss framgang på området. Siden sommeren 2008 ble det slutt på praksisen med at de som hadde sonet fengselsstraff for nekting av militær eller alternativ tjeneste, ikke fikk militærkort. Og uten slikt kort fikk man heller ikke bostedsregistrering som igjen førte til at man ikke fikk pass. Resultatet ble at disse personene ikke kunne få jobb i det offentlige, ikke kunne reise utenlands og ikke engang kunne gifte seg. Conscience and Peace Tax International hevder i en rapport fra i mai 2010 (s. 5) (forberedt i oktober 2009) at de løslatte risikerer restriksjoner i sivile rettigheter på grunn av mangel på militærkort.

Den 27. oktober 2009 avsa Den europeiske menneskerettighetsdomstolen en kjennelse i den såkalte Bayatyan mot Armenia-saken. Den konkluderte med at retten til samvittighetsfrihet, slik den er definert i § 9 i den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, ikke beskytter rettighetene til de som nekter militærtjeneste. Retten til å nekte tjeneste av samvittighetsgrunner, er ikke slått fast i noen av paragrafene. Kjennelsen er nå anket til en høyere instans (Helsinki Association 2010). Vahan Bayatyan var blitt dømt til to og et halvt år i fengsel for å ha nektet militærtjeneste av samvittighetsgrunner (Amnesty International 2010).

7.4 STRAFF FOR NEKTING AV ALTERNATIV TJENESTE

Ifølge det amerikanske utenriksdepartementet (U.S. Department of State 2010), som henviser til Jehovas Vitners advokater, var det ved slutten av 2009 76 personer som sonet fengselsstraff fordi de hadde nektet å utføre alternativ militær-/siviltjeneste.

Helsinki Association (2010) opererer med samme tall. Den 28. oktober 2010 var det 29 personer som sonet fengselsstraff, ifølge War Resisters' International (u.å.). Samtlige var medlemmer av Jehovas Vitner, og de sonet straffer på mellom 24 og 36 måneder etter å ha blitt dømt etter § 327. Jehovas Vitner mener at den alternative tjenesten er for militarisert og at den strider mot deres religiøse overbevisning. De nekter derfor å utføre alternativ tjeneste. Europarådet har anmodet Armenia om å slippe fri alle som soner fengselsstraffer etter å ha nektet alternativ tjeneste av samvittighetsgrunner. Ifølge Conscience and Peace Tax International (2010) har Armenia et av verdens høyeste antall innsatte som soner straffer for å ha nektet alternativ tjeneste. Også straffene er etter denne kildens vurdering blant de lengste i verden.

Det er ikke rapportert om tilfeller der en som har sonet en fengselsstraff av samvittighetsgrunner, har blitt dømt på nytt for fortsatt nektning av alternativ tjeneste (Conscience and Peace Tax International 2010).

De første 22 personene som ble innkalt til alternativ tjeneste, var alle Jehovas Vitner. De startet tjenesten i begynnelsen av 2005, men på slutten av året var det ingen igjen. De klaget over at de på alle måter ble behandlet som om de var ubevæpnede militære rekrutter. Det er ikke kjent hvor mange som siden den gang har fullført en alternativ tjeneste (Conscience and Peace Tax International 2010).

Holdningene til Jehovas Vitner er fremdeles sterkt negative i den armenske befolkningen, og særlig i den armenske apostoliske kirken (Helsinki Association 2010). Jehovas Vitner prøvde forgjeves i mange år å bli registrert, noe som er et krav for å kunne ha fulle juridiske rettigheter. Til slutt lyktes de høsten 2004 (Danielyan, Vardanyan & Avtandilyan 2010).

8. HOMOFILE OG MILITÆRTJENESTE

Åpent homofile personer kan ikke avtjene militærtjeneste. Bakgrunnen for utestengningen er at homofili blir definert som en sykdom. For å bli utelatt fra militærtjenesten må vedkommende legge fram en legeerklæring på sin legning, en legning som blir karakterisert som en mental forstyrrelse. Samtidig blir det stemplet inn i ID-papirene til vedkommende at han har denne diagnosen. Dette kan få negative konsekvenser for vedkommende ellers i livet. Mange vil derfor vegre seg for å søke om fritak på grunn av homofili. I 2009 ble det rapportert om minst ett tilfelle der en ung rekrutt ble avslørt som homofil og sendt til sykehus for behandling (U.S. Department of State 2010).

9. REFERANSER

9.1 SKRIFTLIGE KILDER

- Abrahamyan, G. (2009, 30. juli). Armenia: Military Planners Confront Conscript Shortfall, Mull an End to College Exemption. *EurasiaNet.org*. Tilgjengelig fra <http://www.eurasianet.org/departments/insightb/articles/eav073009a.shtml> [lastet ned 4. november 2010]
- Abrahamyan, G. (2010, 7. september). Armenia: Army Non-Combat Deaths Prompt Calls for Reform. *EurasiaNet.org*. Tilgjengelig fra <http://www.eurasianet.org/node/61869> [lastet ned 29. oktober 2010]
- Amnesty International (2008, 16. januar). *Armenia: Fear of the freedom of conscience and religion: violations of the rights of Jehovah's Witnesses*. London: Amnesty International. Tilgjengelig via Refworld på <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?page=search&docid=478dbe722&skip=0&query=armenia%20amnesty%20fear%20of%20the%20freedom> [lastet ned 4. november 2010]
- Amnesty International (2010, 28. mai). *Amnesty International Report 2010 – Armenia*. London: Amnesty International. Tilgjengelig via Refworld på <http://www.unhcr.org/refworld/country,,,,ARM,,4c03a8424b,0.html> [lastet ned 3. november 2010]
- Armtown.com (2010, 19. februar). Average salary in Armenia totals AMD 101 704 in January 2010. *Armtown.com*. Tilgjengelig fra <http://www.armtown.com/news/en/pan/20100219/43140/> [lastet ned 30. november 2010]
- Avetsian, T. (2009, 5. november). Armenian Draft Evasion "Sharply Down". *armenialiberty.org*. Tilgjengelig fra <http://www.armenialiberty.org/articleprintview/1870573.html> [lastet ned 29. oktober 2010]
- Conscience and Peace Tax International (2010, mai). *UPR Submission. Armenia*. Leuven [Belgia]: Conscience and Peace Tax International. Tilgjengelig fra http://www.cpti.ws/cpti_docs/unhrcouncil/2010/CPTI_UPR_Submission_ARMENIA_May_2010.doc [lastet ned 29. oktober 2010]
- The Country of Return Information Project (2009, juni). *Country Sheet Armenia*. Brussel: The Country of Return Information Project. Tilgjengelig fra <http://www.cri-project.eu/cs/cs-armenia-en.pdf> [lastet ned 3. november 2010]

- Danielyan, S., Vardanyan, V. & Avtandilyan, A. (2010, 14. april). *Religious Tolerance in Armenia*. Jerevan: OSCE. Tilgjengelig fra http://www.osce.org/documents/oy/2010/04/43497_en.pdf [lastet ned 29. oktober 2010]
- De Waal, T. (2008). *The Karabakh trap. Dangers and dilemmas of the Nagorny Karabakh conflict*. London: Conciliation resources. Tilgjengelig fra <http://www.c-r.org/our-work/caucasus/documents/Nagorny-Karabakh-report-AW.pdf> [lastet ned 12. november 2010]
- Hambardzumian, H. (2010, 10. juni). Armenian Students Protest Conscription Drive. *Institute for War & Peace Reporting*. Tilgjengelig fra <http://iwpr.net/report-news/armenian-students-protest-conscription-drive> [lastet ned 29. oktober 2010]
- Helsinki Association (2010). *Report of Helsinki Association On Human Rights In the Republic of Armenia For 2009*. Jerevan: Helsinki Association. Tilgjengelig fra <http://hahr.am/files/Report2009eng.doc> [lastet ned 3. november 2010]
- Hovhannisyan, I. & Musayelyan, S. (2010, 12. november). Armenian Army Scrambles To Tackle Abuse After Spate Of Deaths. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/articleprintview/2218429.html> [lastet ned 16. november 2010]
- International Crisis Group (2005, 14. september). *Nagorno-Karabakh: Viewing the Conflict From the Ground*. Tbilisi/Brüssel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/166_nagorno_karabakh_viewing_the_conflict_from_the_ground.ashx](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/166_nagorno_karabakh_viewing_the_conflict_from_the_ground.ashx) [lastet ned 18. november 2010]
- IOM (2009, 20. november). *Returning to Armenia. Country Information*. Brussel: IRRICO/IOM. Tilgjengelig fra http://irrico.belgium.iom.int/images/stories/documents/armenia_edited.pdf [lastet ned 29. oktober 2010]
- [Law on Citizens Who Failed to Complete Compulsory Military Service] Code] (2004, 13. januar). *The Law of the Republic of Armenia on Citizens Who Failed to Complete Compulsory Military Service Through Violation of the Established Procedure*. Jerevan: President of the Republic of Armenia Robert Kocharyan. Tilgjengelig fra http://www.parliament.am/law_docs/130104HO8eng.pdf?lang=eng [lastet ned 4. november 2010]
- News.am (2010, 15. september). Campaign Against RA Defense Office Wrong, Minister Says. *News.am*. Tilgjengelig fra <http://news.am/eng/news/31020.html> [lastet ned 3. november 2010]
- Quaker Council For European Affairs (2005). *The Right to Conscientious Objection in Europe: A Review of the Current Situation. Country Report: Armenia*. Brussel: Quaker Council For European Affairs. Tilgjengelig fra

<http://www.quaker.org/qcea/coreport/armenia.pdf> [lastet ned 3. november 2010]

- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2009a, 10. september). Report: Five Armenian Soldiers Killed Near Karabakh. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/Report_Four_Armenian_Soldiers_Killed_Near_Karabakh/1819474.html [lastet ned 4. november 2010]
- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2009b, 8. november). Official Says Draft Evasion Drops In Armenia. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/Official_Says_Draft_Evasion_Drops_In_Armenia/1872498.html [lastet ned 29. oktober 2010]
- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2010a, 18. februar). Three Azerbaijani Soldiers Killed Near Nagorno-Karabakh. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/Three_Azerbaijani_Soldiers_Killed_Near_NagornoKarabakh/1962175.html [lastet ned 16. november 2010]
- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2010b, 19. juni). Five Troops Killed In Nagorno-Karabakh Clash. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/Armenia_Four_Soldiers_Killed_In_Nagorno_Karabakh_/2076580.html [lastet ned 16. november 2010]
- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2010c, 22. juni). Armenian, Azerbaijani Clashes Continue In Karabakh. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/Armenian_Azerbaijani_Clashes_Continue_In_Karabakh/2078581.html [lastet ned 16. november 2010]
- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2010d, 30. juli). Armenia Confirms Six Dead In “Army Shooting”. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/articleprintview/2114087.html> [lastet ned 4. november 2010]
- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2010e, 20. august). Deal Signed On Extending Russian Military Presence In Armenia. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/Russia_Armenia_Sign_Extended_Defense_Pact_/2133043.html [lastet ned 4. november 2010]
- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2010f, 16. november). Sarkisian Warns Azerbaijan About Use Of Force In Karabakh. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/Sarkisian_Warns_Azerbaijan_About_Use_Of_Force_In_Karabakh/2221262.html [lastet ned 18. november 2010]
- Transparency International (u.å.). *Corruption Perceptions Index 2009*. Berlin: Transparency International. Tilgjengelig fra

http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results [lastet ned 7. desember 2010]

- U.S. Department of State (2010, 11. mars). *2009 Human Rights Report: Armenia*. Washington, DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2009/eur/136018.htm> [lastet ned 20. oktober 2010]
- War Resisters' International (u.å.) *Prisoners for Peace. Armenia*. London: War Resisters' International. Tilgjengelig fra <http://wri-irg.org/node/4718> [lastet ned 28. oktober 2010]
- Wikipedia. *List of minimum wages by country* (sist endret 28. November 2010). Tilgjengelig fra http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_minimum_wages_by_country [lastet ned 30. november 2010]

9.2 MUNTLLIG KILDE

- Menneskerettighetsorganisasjon i Jerevan. E-post 23. november 2010.